

PÓTLÓ ADATOK A MAGYARHONI JÉZUS-TARSASÁG KÖNYVÉSZETÉHEZ 1711-ig. ¹⁾

Közli: **Rosty Kálmán S. J.**

A jeles könyvbuvár, Szabó Károlyunk, — emelni kezdvén a »monumentum aere perennius«-t, — oly kincset gyűjtött (a Régi M. Ktárban) össze, melynek láttára az »auri sacra fames« meglepi a könyvszerető lelkét és kutatni, tovább ásni készíti. E gyűjtő és gyűjtő hatású munkára illik Horác szava: » . . . munus Apolline dignum Vis complere libris et vatibus addere calcar.« — A könyvbuvár a mult szellemének vatese. — E sarkantyúzó ösztönt (calcar) én is sinlem s azért Szabó kézvezetése mellett összeszededgetem az észrevétlenül elmaradt pár aranyzemecskét, melyekre Jézus-társasága magyarhoni pályáin bukkantam. Forrásaim: **Katona István** és **Paintner Mihály Antal**, egykor jézus-társasági rendtagok följegyzései s magam gyűjtögetése. Betűrendben megyek.

1 **Arator Szántó István Soc. J.** (1541–1612) kiról a rend története ²⁾ azt jegyzé föl, hogy »Vir omnibus disciplinis apprime instructus et graece hebraiceque perdoctus, fidem catholicam, ubicumque versatus est, magnopere dicendo scribendo que promovit. Ide a »scribendo« tartozván, nézzük műveit.

a) Catechismum, instar Romani, multis controversiarum fidei capitibus locupletatum concinnavit — és pedig valamennyi biographus szerint, **magyarul.** ³⁾ De hová lett? Úgy vélem

¹⁾ Targyhalmaz miatt mostanáig késett.

Szerk

²⁾ Historia Soc. Jesu: provinciae Boh. Jo. Schmidl II. 678. Biblioth. Soc. J. Sotvell. p. 746. etc.

³⁾ J. L. és Paintner, Pohl, Stoeger etc.

csak kéziratban maradt s így az alább érintendő catastropha folytán végkép elveszett. *b)* Lefordítá az ó-szövetségi sz. könyveket és pedig a héber, görög és latin szöveg összehasonlításával. E munkáját mindenesetre 1588. előtt fejezte be, mert ez évben a medgyesi országgyűlés által rendjével együtt kiűzetvén, azóta barangoló s zaklatott életet folytatott haláláig, mely Olmüczben érte el 1612-ben. Eszerint fordítása a Károlyiéval egykorú lehetett. E művéről ő maga így ír a »Confutatio Alkorani« című kéziratának ¹⁾ előszavában: »Postquam Domine Jesu, rex invictissime! sacra biblia tua i. e. sacros libros tuos div. majestatis veracissimos, magno et diuturno labore in vulgari sermone transtulisse et ab innumeris haereticorum corruptelis vindicasse.« *c)* Forrásaink tanúsága szerint a halál az ujszövetségi könyvek magyarításában lepte meg. S hová lettek e művek? A »Magyar írók« (Ferenczy-Danielik) szerint: »Magyarul sokat írt, de nyomtatásban csak katekizmus és az ó-szövetségi sz. irás . . . jelent meg.« Ez téves állítás. Hiteles kútfők, a rendi írók bevallják, így p. o. Sotvell, hogy: »Hae tamen ejus lucubrationes hactenus (1676-ig) non viderunt lucem.« Ezt tanúsítja az aprólékig pontos Paintner is. De hát hová veszttek, hogy nyomuk sincs? Erre maga Szántó ad feleletet a kóránt czáfoló, fenn dícsért művének ajánló levelében így panaszkodván »hogy 1605-ben Bocskai hajdúi s a velök szövetkezett törökök feldúlván a túróczi rendházat, a romok közt vesztett mindene »amissis bonis omnibus et scriptis quadraginta annorum.« Ime elzenghetne volna ő is Hugo Victorral: »Az emberész lángját te füstbe temeted?« Elhamvadt tehát az oly tudományosan (instar Romani) fölszerelt katekizmus és bibliafordítás. Csakis két latin kéziratot műve maradt meg 40 évi irodalmi zsákmányai közül; egyik a kórán czáfolása, melyről maga írja (praef.) »quem nescio, quo casu mecum exportaveram«; a másik az esztergomi érs. levéltárban található: »Scriptum de ingressu haeresum.« De vajjon mi történt ujszövetségi fordításával, mely közben kimúlt? Talán nem tévedünk ha az

¹⁾ Confutatio Alkorani tribus libris comprehensa. Olomueii excudebat Georg. Handelius 1611. De a nyomtatás elmaradt; csak a kézirat van meg a bécsi cs. k. könyvtárban.

gyanítjuk, hogy az egyenesen Káldi György kezeibe került; hisz ez ép 1612-ben időzött Olmüczben mint hittani erkölcsitanító, tehát Szántó halála évében s így valószínű, hogy az ifjabb rendtárs a haldokló veterántól öröklé iratait ép úgy, mint a sz. irás fordításának dicső buzgalmát is, vagy ez utóbbiban legalább megerősítettet. — Mert bár tudjuk, hogy Káldinak fordítása előbb indult meg, mint Arátorral való érintkezése, amint ezt maga vallja bibliájához csatolt oktató intésében: »A' mi rendünkön-való Istenben elnyugott Pater Stephanus Arátor, sok esztödeig nagy munkával fáradozott a' Bibliának Magyar nyelvvel való fordításában: Én azt nem tudván stb.« mindamellet mégis használhatta Arator ujszövetségi fordítását. Mert szerény véleményem szerint Káldinak a magy. k. egyetem könyvtárában található ily föliratú kézírata: »Káldi György önkezü magyar bibliája. Megkezdve 1605 dec. 10. Befejezve 1607 márcz. 25.« aligha készült el oly korán, mint rajta jelezve áll; sőt még a jelzett időpont is nagyon kétes. Okaim a következők: 1. Maga Káldi írja okt. intésében: »Erdélyben Gyula-Fehérvárat, a' Bochkai István támadásakor 1609 esztendőben, Mindszent-havának tizen-egyedik napján az igaz Bibliának fordításához kezdtem, és Istennek kegyelméből végbevittem.« Hogyan vág ez össze az egyetemi codex korjelzésével? Itt, ha a munka megkezdéséről van szó, úgy 1606 nov. 11-étől 1607 márcz. 25 ig csak öt holnap volna a mű megtökéllésére? ami nem állhat! De 2. a Jézus-társ. hiteles egykorú »litterae annuae«-iből bizonyos, hogy a jó P. Káldi 1605 és 1606-ban a legforrongóbb élet-halál harcokat vívta a rendre törő támadások ellen, s mint a tartományi főnek P. Argentinek tolmáctársa Bocskait Kassára is követte, s onnét Gyulafehérvárra visszatérvén, csakhamar, az az 1606. nov. 11. »die B. Martino sacro, qui fuit undecimus Novembris Anni 1606.« megkezdé száműzetési útját Nagybányán, Szatmáron, Homonnán át Lengyelországba s innét végre valahára Bécsbe, ahol latin, olasz és német hitszónoki tiszt várt rá több évi tartózkodással, ahonnét ismét már 1612. előtt Olmüczbe tétetett a hittani cathedrara; 3. Ezen koradatokból sejthető, hogy Káldi fordítását nem igen kezdhette meg azon válságos napon, t. i. 1606. nov. (mindszent-havának) 11-ikén és hogy következőleg az oktató

intésnek idéztem szavai nem a fordításnak kezdő napját, hanem inkább a Bocskai-féle támadás végzetes kitörését, s a vele járó származék napját akarnak jelezni; úgy hogy e szavak: »1606 esztendőben stb.« az előttök közvetlenül álló eseménynek, a Bocskai-támadásnak idejét határozzák meg s a mondat ezen első részéhez volnának oda értendőek. 4. Az is következik, hogy ily zaklatott két évben, mint az 1606. és 1607-iki, Káldi az egész sz. írást le nem fordíthatta. Ezt a tudós Dr. Ballagi Mór is kétli (Nytudom. közl. II. 44.) s mint »roppant munkát 15 hónap alatt« csakis azon föltevessel hajlandó magyarázni, miszerint »lehetetlen, hogy (Káldi) meglevő fordításokat ne használt legyen!« Ellenben 1607–1612-ig bécsi és olműzi pihentebb életmódja inkább ajánkozik alkalmas fordítási időköznek. Hogy ezen évig el is készült vele, bizonyos azon nyilatkozatából: miszerint munkáját, Arator ily fajta törekvéseiről mit sem tudva, kezdette s végezte legyen. Már pedig Káldi ezzel csak 1612 táján találkozhatott Olműczben. Másrészt bizonyos, hogy P. Forró György 1612 körül, mint kitűzött rendi bíráló, a kéziratot már keze alá vette.¹⁾ Mindebből következtetni merem, hogy Aratornak, a törődött veteránnak találkozása a buzgó Káldival erre biztatólag hathatott a mű kiadását illetően, hátrahagyott kéziratái pedig útmutatás gyanánt is szolgálhattak a szöveg javításában. Mert hisz Ballagi szerint is az egyetemi Káldi ex. a nyomtatott műtől »... oly tetemes és lényeges eltéréseket mutat, hogy egészen más fordításnak mondható« (i. h. 40 l.)

Aratornak tulajdonítja a rendi hagyomány a magyar részt a Baselben 1590 b megjelent Calepinus nagy szótárában, melyről Toldi magasztalóan emlékezik meg (Irod. tört. 60 l.)

Végül kulturai tekintetből is nagy érdeme van a római »Collegium Hungaricum« létrehozása körül, midőn V. Pius 1579. a »S Stephani in monte Coelio« című templomot és a hozzá csatolt régi paulinus kolostort magyar növendék papok számára a Jézus-társaságiaknak átengedte.

¹⁾ Forrótól épúgy átvehette, mint maga Káldi Erdélyben lakta-kor is hallhatta a »csikó« (csikó helyett) tájszót, s ebben nem szükségképpen eltait másolja, mint azt e szóból következteti B. (I. h.)

2. Ágoston Péter S. J. sz. 1616. Erdélyben Sz. Lélekalván Mint szállongó hitszónok 26 évnél tovább működött, különösen a török hódoltság területein s ott több ízben tömlöczöt és kínzást is szenvedett, de zsákmánya fölért ezen áldozatokkal: mert 1000-nél többet hozott vissza az egyház kebelébe. — Több ízben eljáróskodott Erdélyben és Pécsett. A dögvészesek ápolása közt elfogyasztván életét, kimúlt Nagyszombatban 1689. april 23. A Szabó Károlytól fölsorolt »Szivek kincse, . . . Mirrhaszedő szarándok . . . és Mennyei dicsőség« című munkáin kívül, még következő adatokra bukkantam: a) Mennyei Dicsőség-e Bellarmin bíbornok (Soc. J.) ily könyvének fordítása: »De aeterna felicitate sanctorum libri quinque ex officina Plantiniana 1616. 8°. 298. Itt tehát az eredetiszerző, új adat.

b) (191. sz.) Mennyei követelek vagy Szent Gertrudis és Mechtildis égből vett imádsági. Nagyszombat 1681. 12° a városi tanácsnak költségén s ennek ajánlva. (Katona ex Mss Szörényi; Paintner.)

3. Baranyi Pál S. J. sz. a Jászságban (Jászberény) 1657. jan. 25 Ezidétt Erdélyben a rend kitiltva lévén, ott csak áruhában és Bárány László álnév alatt működhetett, 4 évig mint gymn. tanító, azután mint áldozó pap 13-ig lelkészi minőségben. Visszatérvén, Pesten a rend akkori székházában 5 éven át házfő és magyar hitszónok volt. Végre Nagyszombatban az »Adalbertinum« házfői tisztségét 7 évig viselvén, megh. 1719. dec. 8 Fő érdemeül az erdélyi oláhság egyesítését a római katolikus egyházzal, emlegetik a koriratok. Művei a Szabótól helyesen neki tulajdonított »Lelki Paradicsom«-on kívül, a következők, melyeknek Katona és Horányi, fájdalom többnyire csak latin czimét adják: a) (192. sz.) *Vaticum spirituale*, imaginibus aeri mandatis ornatum, idiomate Hungarico. Kolozsvárott 1695. 12. b) (193. sz.) *Compendium biblicum* szintén magyarul és újra makaesúl Udvarhelyre tévén a nyomtatás helyét 1695. holott azidétt e helyütt nem is volt nyomtató műhely. Függelékül csatolja az ó- és új szövetségi jelesebb dolgoknak korvázlátát. Ajánlja Haller Jánosné, szül. Kornis Katalin asszonynak. c) *Raphael Archangelus, peregrinantium de terris fidus Achatas et custos animae*; Nagyszombat 1708. 12. magyarul; de Katona és Paintner csak latin czimét

közlük; Horányinál nincs felemlítve. *d)* »Az életnek és halálának képe, a vagy halotti prédikációk stb. . . mely irattatott a halottaknak vagy koporsóba tételük vagy temetésük alkalmatosságival, Gyula-Fejérvárott a Jézus Társaságából való P. Baranyi Pál által, Nemes Erdély Országának pedig nem sokadalmi, hanem halottas pompái gyűlekezetiben ki tétettetett és osztogatott.« Ajánlom Tisztelendő és Tekintetes Mártonfi Györgynek orodi prépostnak, nyitrai esperesnek és a nemes Esztergomi káptalan-béli urnak — Nagyszombatban typis academicis per Joannem Geich 1712. in 4. E mű ugyan a Szabó Károlytól vont időhatáron túl (1711) jelent meg, de Baranyitól bizonyára még 1707 előtt készülvén, mely évben már pesti házfő volt, bizvást az előbbi kor termékeinek számába vehető.

E halotti prédikációk 2-ik kötete kijött Nagyszombatban, a szerző halálának évében 1719. Matusek András győri prépost és vikárius költségén. A 3-ik kötetéről azt jegyzi meg Paintner: »an edita? ignoro.« Bár Katona följegyzéseiben oda veti »Imago vitae, pars III. *e)* A Szentek lajstroma, azaz, a sz. írásból, vagy a szentek életekből esztendő által minden napon rendeltetett Elmélkedések. Nagyszombat 1713. 8° ajánlva Nagy Mihály győri kanonoknak; bizonyára szintén 1711. előtt készült fordítás P. Grosez Jean-Etienne S. J. »Le Journal des Saints, ou méditations pour tous les jours de l'année. Lyon 1675. 12° 3 vol.« francia műnek ily latin mása után: »Diarium Sanctorum, seu meditationes. — Monachii 1689. apud Lucam Straub.« és Viennae 1700. Baranyi valószínűen a bécsi első (1700) kiadást használta; mert a 2-ik már 1741-be való. A magyar »Szentek lajstroma« Nagyszombatban 1723. és Egerben 1771. ért későbbi kiadást, mi az elmélkedő férfi- és nőszerzeteknél kelendőségére mutat. — *f)* Paintner említi róla, hogy »Concionum Dominicalem justum¹⁾ tomum proclo paravit« és hogy

¹⁾ A »Justustomus, justum volumen« műszó a Jézus-társ. rendi törvényeiben, mely alatt »tetemes, vaskos« értendő s annyiban jelentős, a mennyiben (Oliva Pál rendfő rendelete) csak ekkora művek vétethettek föl a »Scriptores« közé.

Erdélyben hitvitázó és katechetikai iratokat is közzétett volna. Bizonyos csak az, hogy mint a megtérített oláh nép püspökének oldalas theologusa oláh nyelven katekizmust adott ki Gyula-Fehérvárott 1702. 8°.

(194. sz.) 4. Canisius Péter világhírű katekizmusának a Vársárhelyi-féle (Kolozsvár 1599. Bécs 1604¹) és 1617) és a nagyszombati latin-magyar (1696) és csak magyar (1698) kiadásain kívül létezik a kalocsai érseki könyvtárban egy eddig ismeretlen példány, t. i. »R. P. Petri Canisii Societatis Jesu Theologi Catechismus Latino-Ungaricus. Tyrnaviae Typis Academicis, per Philippum Jacobum Mayr« a címlap közepén, a rend IHS sugaras monogramja, körül pedig 1649. 101 l., latin és magyar szöveggel; a bekötés háttábláján belől ezen ráírt hatos vers áll: Quod vile est carum, quod carum est, vile putato.

5. Dobronoki György, alsó lindvai születésű Zala vm. 1588 Főrésze volt a Pázmánytól alapított egyetem létrehozásában. (Fraknoi Pázmány és kora III. 156 köv.) Korát megelőző történetirői képességnek adja jeleit a rendi évkönyvekben. (Bpesti egyet. kv. táár Hevenessi Mss. közt.) Magyar munkáját egyet tudok: »Phrases latino-hungaricae.« Nagyszombat és Kassa 1707. 1709.²) 1728. in 8°.

(195. sz.) 6. »Imádságos könyv, melybenkülömb-külömb féle jószágos-cselekedetek, a' mi Urunk Jesus Kristusnak egész élete, és szenvedése, — A' Bóldogságos Szűznek tisztelete És a' Szent-séges Misedéli Áldozatnak felséges titkai foglaltatnak. Melly most: A' keresztény lelkek vigasztalására: a' JESUS Társasága Académiájának bütüivel ki bocsáttatott. Nagy-Szombatban M. D. CC. X. Esztendőben.« Rövid s velősen szép előszó után (a hol már így írja: »A' Keresztyén Olvasóhoz«) A' Változó Ünnepek táblája s egyházi naptár, — tanítás az esztendőről és annak részéről összesen 24 sztan l., 299., és 5 sztl. l. tartalomjegyzék. Nyelve nemes és emelkedett s a kor áradozó módjától visszavág a XVII. század erőteljes szépségére. Az imádságok a vallás titkaira támaszkodó szemlélődésből kiforró buzdulatokká emelkednek és szoros dogmatikus szerkezetben mozognak. A kalocsai érseki kv. tárnak Kollonitz osztályába való; amit az előtábla bel-

¹) Egy 1615-iki bécsi kiadást közölt a »M. Könyvszemle« 1878. 316 l.

²) Közölte a »M. Könyvszemle« 1879. 41 l.

sején látható czímernek ezen körirata tanúsít: Ex libris Ladisl. Com. a Kollonitz Epis. M. Varad.

7. **Jászberényi Tamás S. J.** sz. 1597. Gyöngyösön. Működött a philosophiai és theol. tanító széken 6 évig; Isten igéjét 12-ig hirdeté. Ő építé alapjából az ungvári collegiumot. Meghalt Pozsonyban 1658. máj. 18. Lefordítá P. Nádasi S. J. latin munkáját: *Maria, mater agonizantium et felix ejus clientum mors. Graecii* 1640. 16° ily cím alatt: »A' boldogságos Szűz, a' halállal tusakodó kanyja.« Nagyszombat 1658. 12. ¹⁾ (Szörényi, Katona, Paintner, Stoeger.)

8. **Ketskeméti János S. J.** sz. Keeskeméten 1633. Szónoki ügyességeért ő is elnyerte kortársaitól a magyar Tullius nevét, meghalt Bécsben 1712. Itt fordítá P. Elffen Miklós S. J. németből latinra is áttett l. gyakorlatos könyvét »*Scintilla Cordis ex libello Exercitiorum S. Ignatii Soc. J. parentis, ex Copioso illo sacri amoris foco, Igne Holocausti etc. Coloniae* 1674. 8° 142. ily czímen: (196. sz.) »Nagy tűz kis szikrája: Loyola sz. Ignátz Exercitiuma.« Bécsben 12°. Az évszámát ki nem tudhattam, mindenesetre jóval előbb 80 éves korában bekövetkezett halálánál (1712); Horányi s a többi gyűjtők mellőzik, de megvan Katona, Paintner és Stoegernél

9. **Landovits György S. J.** sz. Győrött 1649. márcz. 13. Somogyban Andocson térítgetvén, a protestansoktól a törökök előtt magyar hadi kémül bevádoltatott s csak futás által menekült a karóba vonatástól. Erdélyben is, bár álöltözetben apostolkodott, nagynehezen kerülte ki a halált, míg a Tököli párttól S.-Patakon fogságba vettetett 1697. Innen kiszabadulván folytatta buzgólkodását; végre a legszebb csatatéren, a szószéken, szélhűdés folytán esett el Nagyszombatban 1699. okt. 25. Katona említi vasárnapi és ünnepi sz. beszédeinek gyűjteményét, de ez kéziratban maradt. Nyomatásban csak egy latin bölcsészeti műve jelent meg Nagyszomb. 1674.

10. **Landovits István S. J.** szintén Győrött sz. 1635. aug. 24. Több évi gymn és egyetemi tanítás után Kassán, Győrött, Sopronban és Nagyszombatban 26 álló évig hitszónoki tisztet viselt, míg folytonos vérhányás folytán (mely bajában az őt kegyelű kir. udvar is becses gyógyvizekkel enyhítgeté) visszalépi

¹⁾ Közölte a »M. Könyvszemle« 1880. évf. 278. lap.

kónyszerült és meghalt Nagyszombatban 1690. feb. 6. A Szabótól fölemlített két sz. beszéd gyűjteményen kívül tőle van még: »Thesaurus absconditus in agro, magyar nyelvű beszéd, tartva Gr. Erdődi Ádám varasdi főispán fölött 1668. a szepesi káptalanban végzett temetés alkalmával. Megjelent Nagyszombatban 1669. in 4° 1) (Katona, Paintner.)

11. »Liliomkert« (imádságos könyv) Tekéntetes és Nagyságos Jakusich Katalin Asszonynak. Az tekéntetes és Nagyságos Szunyog Gáspár uram Házas Társának ... a Nagyszombati Könyvnyomtató. Czimtábla nélkül; 429 és 3 sztl. I.: »Rendi és Sommája«; nagy 12°. Korát 1711 előttre teszem; mert 1. Pártfogónője Jakusich Katalin (a gr. Majláth Jánostól a Muzáron IV. k. 289—306 l. dicsőített és Aranyunktól megénekelt Szunyogh Katalin leánya) meghalt 1716-ban; de kivált, mert 2. a könyv előlapjára tett bejegyzés szerint ezt a magyar kuruc emigránsok vitték magukkal Rodostóba²⁾ (mindenesetre 1711 előtt) a honnét Válimits Ferencz Antal nemes vitéz, Kollonits László érsek alatt Kalocsára hozta s azóta az érseki kvtárban áll Szerzője valószínűen sz. ferenczi szerzetes volt, a mit a rend szentjeihez mellékel: a tyánk és anyánk (p. o. Szűz szent Klára anyánk) címzés is elárúl; de a Jézus-társaság intézetében nyomult.

1) Közölte a »M. Könyvszemle« 1879. évf. 25 l. Szerk.

2) Tisztelt cikkíró úr téved, midőn a »Liliomkert« megjelenését mindenesetre 1711 előtti időre teszi; mert épen az általa felhozott érvek legjobban bizonyítják, hogy a könyv mindenesetre 1711 után, vagyis a szathmári béke után jelent meg. Ugyanis a kurucz emigráció sem 1711-ben, sem 1711 előtt Rodostóban még nem volt, hanem még 1712-ben is Lengyelországban volt, s innét csak 1716-ban, a franciaországiak pedig 1717-ben ősszel mentek török földre s itt is eleintén másutt tanyáztak, s csak 1720 ápril vége felé költözének Rodostóba. Mikesnél (68 - 69 l.) nyilván leiratik az odaköltözés. Kivihette tehát valami későbbi 1717. vagy 1738-ban (Rákóczy József) a régi bujdo-ókhoz kiköltözött új emigráns (mert százával volt ilyen) e könyvet hazulról Rodostóba, a honnét később visszakerült. De a könyv ajánlásának címzete »Tekéntetes és Nagyságos Szunyogh Gáspár« világosan elárulja, hogy a könyv 1711 utáni. Ugyanis régi usus szerint a »Nagyságos« cím magában bárókat, ellenben a »Tekéntetes és Nagyságos« együtt grófokat illet meg; már pedig Budetini Báró Szunyogh Gáspár csak a szathmári békekötés utáni években lett báróból gróffá: tehát a Tekéntetes és Nagyságos cím a szathmári béke előtt őt meg nem illette. (V. ö. Thaly Kálmánnak a Rákóczy korról megjelent műveit és Szabó K. a Liliomkertre vonatkozó közlését a »M. Könyvszemle« 1878. 318 l.) Szerk.

12. Lippai Ferenc S. J. sz. Pozsonyban 1608. márc. 7. Húsz évnél tovább hitszónok volt, egyetemi hittanár, előljáró: Trencsinben, Győrött, Kassán. Említik szerénységét, melyet mi legalább utólag sajnálunk, hogy pártfogóinak unszólása daczára sem tette közzé remek szerkezetű beszédeit. Csak egyet tartott fenn a szokásos illendőség, t. i. (197. sz.) Telegdi János kalocsai érsek fölött tartott gyászbeszédét, melyet a pozsonyi rendek előtt mondott a sz. Ferencziek templomában: Ki-jött Bécsben in 4°. 1647.

13. Ordódi János S. J. sz. Pozsonyban 1632. szept. 7. Mint szállingó hitterjesztő működött Rozsnyón, Ungvárt, Patakon, Komáromban, Kassán és Gyöngyösön; kétszer került török fog-ságba Hatvanban. Azután házfői hivatalokat viselt; Nagyszombatból, a hol magyar hitszónok volt, hivatott meg 1679. Báthory Zsófia munkácsi udvarába, hogy a családnak lelki vezetését (Horváth Mihály szerint a Zrinyi Ilonáét, l. Zr. Ilona 33 l.) átvegye; de már 1681. márcz. 5. meghalt Munkácson. Egy magyar művét idézik: »Florilegium piarum devotionum Lőcsén in 8°.« (Mss. Szörényi) a mi nem lehet más, mint tudós Szabónk-tól 1139. sz. a. idézett névtelen: »Lelki virágos kert.« Lőcse, 1672. kiadva a gyöngyösi Congregatio bonae mortis által, mely Jézus-társasági intézménynek élén azidétt épen Ordódi János állott mint gyöngyösi missionarius; sőt e helyütt még szép kápolnát is emelt az őrző angyalok tiszteletére. Legbiztosabb volna a gyöngyösi sz. Ferencziek kvtárában utána nézni.

14. Pereszlenyi Pál S. J. »Grammatica Linguae Ungaricae a P. Paulo Pereszlenyi e Societate Jesu. Juxta hanc methodum Concepta ac elaborata. Et permissu Superiorum typis data. Tyrnaviae, Typis Academicis, Per Joannem Andream Hörmann, 1702.«¹⁾ E címből is látszik, hogy az első 1672-ki kiadásnak — úgy látszik iskolai használatra átdolgozott példánya van kezünk között. És csakugyan hiányzik elején a »Praefatio ad lectorem« a végén pedig a »Supplémentum« (Adverbia. Interiectiones. Coniunctiones. Regulae accentuum. De Articulo. Regulae Syllabizandi Admonitio.) hanem a syntaxis IV. fejezetével (De Adverbiorum, Interjectionum et Conjunctionum Con-

¹⁾ Közölte a »M. Könyvszemle« 1879-iki folyam. 31. l.

structione) és a szokásos O. A. M. D. G. betűkkel véget ér. Összesen 166 l. kis 8° tárgyjegyzék nélkül. (Kalocsai érs. könyvtár.)

15. Sámbar Mátyás S. J. a Szabónál felemlített 7 magyar művön kívül, tőle van még: 8. (198. sz.) *Kantsalok okulárjok* vagy *Okulare* egy hályogos szemű kálvinista prédikátor orrára 1658 in 12°. Nem tudom, vajon e mű nem akart-e válasz lenni Megyeri Zsigmond »Lölki Okulár« című iratára? (L. Szabó 929. sz. Bécs 1658.)

16. Stankovits János S. J. sz. Szakoleczán 1591., mint esztergomi kanonok lépett Jézus-társaságába 1627.; magyar és tót hitszónok volt összesen 41 évig; meghalt Győrött 1673. decz. 25.

»Rövid és somma-szerént való bizonyítása a Lutherista és Calvinista Purgatóriumnak. Laurétomban 1670. (Magyar Egyet. és Akad) ajánlva gr. Nádasdi Ferencz országbirájának és vasmegyei főispánnak, in 8°.

17. Szarka Gáspár S. J. sz. Lukafalván, Vas vmben 1635; hosszabb egyetemi tanárkodás után trencsényi igazgató lett, végül egyetemi cancellár és kormányzó Nagyszombatban, egyúttal magyar hitszónok Tököli párthívei öt Temetvény, azután Hrussó várába hurczolták, mely utóbbi helyen a börtön nyomora megölte öt 1683. okt. 18-án. Tőle van a Szabótól 1270. sz. a. közölt »Regulái A' Jézus Társaságának Nagyszomb. 1681. 8° 146 l. Van még egy latin bölcsészeti műve Kassán 1662 s egy hitvitázó: »De vera religione« Tyrnaviae.

18. Szunyogh Ferencz S. J. a budetini grófok sarja sz. 1669. a budetini várban; Kolozsvárt bölcsészeti professora, aztán kőszegi és gyulafehérvári házfő; Budán, Brassóban és Belgrádban három nyelven (magyar-német-oláh) hirdeté az Ur igéjét; az erdélyi oláh püspöki infulát szerényen elhárítván magától, meghalt Gyulafehérv. 1726. decz. 8.

»Kalvinus János Istene« kissé éles vita-irat, mely megjelenése után elnyomatott. Tőle van még egy nagyobb oláh katekizmus Nagyszombat. 1696. 8°. 1726. 8°. (typo Valachico) Szebenben 1709. in 12°. (typo latino.)

19. Telegdi Miklós pécsi püspöknek nagyszombati nyomtató intézetéről azon adatot találtam rendi följegyzéseinkben: hogy azt először P. Victoria János Jézus-

társasági igazgató 1559. Bécsben alapítá, ahol Apaffi Mihály gondozása alatt Telegdi Evangélomainak első része is nyomult 1575., de már a következő 1578-ik évben megvette azt a buzgó Telegdi és saját nagyszombati házába szállíttatta; holott az evangéliumok 2-ik része még azon évben meg is jelent.

20. Vásárhelyi Gergely S. J. a Szabótól idézett 4 művön kívül találtam tőle: 5 (199. sz.) Egy néhány tévelygő kérdésekre rövid keresztyéni felelet. Bécs 1615. és 1617. in 12°. 6. Az emberi állatnak négy utolsó dolgairól való intések; melyről még nem tudom, vajjon nem Kempis Tamásnak fordítása-e? (Kolozsvártt.) Legalább bibliographusaink együvé írják; rövid idő alatt reményelem e kérdés megfejtését. Megemlítendő még a Szabótól is hozott »Epistolák . . . somája« példányának pontosabb ismertetéséhez, hogy e művét Vásárhelyi gr. Forgách Zsigmondnak ajánlja, — kit ő az előszóiban (január 24.) még országbirójának nevez, — de a munka végén (ápril 19.) már nádorispánnak üdvözöl, bár köztudomású, hogy Forgách csak máj. 16. lett nádorrá választva.

21. Tarnóczy István a) »Régi Magyar Szentség« (Szabónál 1483. sz. a.) eredetije nem Tarnóczitól készült latin munka t. i. »Ungaricae Sanctitatis indicia«; úgy, hogy a magyar »más valaki« által készített fordítás volna; hanem ellenkezően: Tarnóczy fordítá magyarrá a tudós Hevenesi Gábor ily című latin munkáját: »Hungaricae Sanctitatis indicia cum 50 iconibus Sanctorum et Beatorum. Tyrnaviae typ. acad. 1692. 8°. Ez azon »De ák Author«, kire Tarnóczy a czimben hivatkozik. b) »Holtig való barátsága« című műve 1722 in 12°. Nagyszombatban ért 2-ik kiadást; tót nyelvre fordíttatott Nagyszombatban 1716. in 12°.

22. Nádas János S. J. roppant termékenységű irónak 62 többnyire latin műve közül — kortársa, a rendi bibliographus Sotvell, ki Nádasival együtt lakott Rómában, határozottan magyar nyelvűeknek mondja a következőket:

»Maria porta sancta aeternitatis hungarice, Posonii 1645.

Pharetra Spiritus; hungarice, ibid. 1649.

Említendő Nádasiról az is, hogy Pázmány sz. beszédcit latinra fordítá.

23. Pázmány Péter első magyar művét »Felelet az

Magiari« (Szabónál 385. sz. a.) nem ajánlotta Ghimesi Forgách Ferenc dunántúli főkapitánynak (Szabó kv. 178.) mert hisz Ferenc nyitrai püspök volt; hanem Nádasdi Ferencnek, kire ama világi címek illenek; különben ez csak lapsus calami, melyről áll:

»Ubi plura nitent . . . non ego paucis offendar maculis . . .!«

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY: „RÉGI MAGYAR
KÖNYVTÁRÁHOZ.“

I.

A M. Nemzeti Múzeum könyvtárában.

Lőcse, 1653.

200. sz. Heiden Sebal. Formulae Puerilium Colloquiorum Germanico-Latinorum. Pro primis Tyronibus Scholae Norinbergicae. Per Sebalum. Heiden Eorundem Praeceptorem conscriptae. Nunc denuo addito Idiomate Hungarico in lucem editae. Ad Nasutum Lectorem, Consultū Pueris volumus, Nasute valetō: Queritur hic fructus, gloria nulla mihi. Leutschoviae, Typis Laurentij Breveri, MDCLIII. 8-r. A—D₅ = 32 sztan lev.

Régibb kiadásai a krakkói (latin-német-lengyel-magyar) 1531. és 1552., valamint a debreczeni (latin-magyar) 1591. és 1596.)

Lőcse, 1686.

201. sz. Kövesdi Pál. Elementa Linguae Hungaricae sive Grammatica Hvgarica. Succincta methodo comprehensa et perspicuis exemplis illustrata, Authore Paulo Kövesdi, Ecclesiae Hungaricae Soproniensis olim Ecclesiaste. Leutschoviae, Typis Samuelis Brewer, Anno 1686. 8-r. A — C₅ = 43 számozott lap. A címlap 2-dik oldalán a szerző magyar nyelvű előszava olvasható a következő aláírással: Sopronyi magyar Ecclesiának néhai Lölki Tanittoja Kövesdi Páll.

Ezen grammaticát kiadta Toldy a Corpus Grammaticorumban. Szabó Károly nem vette fel »Régi Magyar Könyvtárába«,

1896/190
adott
l. 226 L
171-199 adt